

QUÈ VOLIEN ACONSEGUIR ELS CARLINS EL 22 DE JULIOL DE 1872?¹

Enric Sanllehí i Bitrià

L'entrada a la vila d'una partida carlina d'uns cinc-cents homes dirigida pel cabdill Joan Castells, el 22 de juliol de 1872, tenia per objecte procedir al cobrament de la contribució que, segons ells, devia Terrassa. El cobrament de l'anomenada *contribució* va ser una pràctica habitual de l'exèrcit carlí iniciada a partir dels mesos d'estiu de 1872, per tal de poder finançar la guerra. A partir de l'aixecament de 1872, i durant els quatre anys de conflicte, l'autonomia financera de les partides esdevingué un assumpte de gran importància. Per tal de mantenir-la s'establí un mecanisme de recaptació d'impostos (la *contribució*), basat en la negociació concreta amb els representants de cada localitat. De grat o per força, les diverses partides procedien a l'esmentat cobrament a les poblacions de la seva àrea d'influència.²

Els fets del 22 de juliol responien plenament a aquesta dinàmica d'obtenció de recursos per al manteniment de les partides carlines, basades en el reclutament de voluntaris que esperaven una paga. Testimonis de l'època apunten la negativa de les autoritats a fer efectiu el pagament de la contribució com la causa de l'assalt a la vila.³ I, tot i que ja s'havien pres mesures de vigilància per a prevenir-lo, l'assalt va agafar els vilatans per sorpresa.

Per als carlins, el balanç de l'atac es pot xifrar, en termes econòmics i de pèrdua de vides humanes, de rotund fracàs: aconseguiren 600 pessetes com a producte de l'assalt a l'Ajuntament, a canvi de la pèrdua de set homes, morts pels vilatans. El balanç per a la vila de Terrassa no va ser pas gaire més positiu: es perderen les 600 pessetes esmentades i les vides d'en Jaume Jover i en Valentí Alagorda. El benefici que se n'obtingué va ser la victòria sobre els assaltants. Una victòria que va ser capitalitzada i aprofitada políticament pels dirigents de la vila. En definitiva, l'assalt va resultar contraproductent per als carlins ja que el que van aconseguir, a desgrat seu, va ser reforçar políticament el liberalisme vigent a Terrassa i, en l'ordre material, que la vila es fortifiqués i es preparés més intensament per a la defensa, de manera que es va convertir en un important punt estratègic fins a la fi de la guerra.⁴

El record de la guerra i la construcció del mite

L'impacte de la Tercera Guerra Carlina en la memòria dels terrassencs va ser considerable i el record dels fets del dia de Santa Magdalena de 1872 es va mantenir vigent durant molts anys. En l'actualitat són diversos els testimonis

que en tenim: el nom d'un important i recentment renovat passeig, el monòlit que en record dels dos màrtirs va ser erigit a l'antic Cementiri Vell i les places dedicades als esmentats màrtirs.

El manteniment de la vigència del record d'aquells fets respon en gran part a la utilització que en van fer els dirigents polítics de l'època. En un moment de tensió, de possible disgregació, amb una classe obrera nombrosa i temptada pel republicanisme més exacerbada, els fets del 22 de Juliol i la seva exaltació en nom de la llibertat van servir per a unir la majoria dels terrassencs a l'entorn del consistori que visqué aquells fets.⁵ Són diverses les fites que marquen la progressiva fixació en la memòria popular d'aquella data.

Les Festes de la Pau

El dia 2 de març de 1876, el ple de l'Ajuntament acordà la celebració durant tres dies de la fi de la guerra. Són les anomenades Festes de la Pau.⁶ En un primer moment, les Festes es celebraren la data de la fi de la guerra; més endavant, les commemoracions es van traslladar al dia 22 de juliol, per tal de recordar els màrtirs caiguts defensant la llibertat. És en ocasió d'aquesta commemoració que es comença a construir el mite.

La Tercera Guerra Carlina i el títol de ciutat

La petició del títol de ciutat, el mateix any 1876, l'hem d'inscriure en el marc d'exaltació de la victòria i de reforç de l'autoestima de la ciutat, que tant interessava els dirigents municipals. Els termes en què es produeix i les reaccions que suscita la seva concessió reforcen aquestes impressions. Entre els motius que se citen com a mereixedors d'aquesta distinció, cal destacar els que es refereixen a la proverbial fidelitat de la vila al Govern de l'Estat, en tota circumstància política. Una de les mostres més evidents i recents és la que fa referència a la tercera carlinada i als fets del 22 de Juliol. La fidelitat al Govern i el caràcter liberal de Terrassa s'entenen més que demostrats amb aquests fets. A aquesta base política de la sol·licitud s'hi afegeixen raons tan sòlides com l'important augment de la població, conseqüència del fet d'ésser una de les ciutats industrials més importants del país. El binomi característic amb què es presenta la ciutat en aquest moment no és altre que el de «ciudad liberal» i «ciudad industriosa». Podem citar alguns exemples que demostren aquesta afirmació.

L'alcalde justifica la petició davant el consistori amb els arguments següents:

«Luego después el Sr. Presidente hizo ver la importancia de la villa de Tarrasa en lo antiguo cuando la ciudad de Egara los servicios que en todas épocas prestó a la causa del orden y de la libertad, especialmente el año 1869 resistien-

do los ataques de los republicanos y el 22 de julio de 1872 rechazando a los carlistas, causándoles numerosas bajas, la adhesión al gobierno de que ha dado muestras ...»⁷

L'any 1877, a la sessió del ple dedicada a comentar la concessió del títol de ciutat es recullen diverses cartes de felicitació de les autoritats. En una d'aquestes cartes s'hi esmenta el següent:

«Siempre los tarrasenses han sido súbditos leales, constantemente han resistido con denuedo todas las sublevaciones y en época reciente la federal y la carlista.»⁸

A la majoria d'aquestes cartes d'agraïment, Terrassa és identificada pel seu caràcter «industrioso» i considerada com un «baluarte de la libertad».⁹ Com a exemple, tenim aquesta felicitació aportada pel capità general:

«Como autoridad militar de este Dto. felicito a V. por la honrosa distinción con que el Gobierno de S. M. ha recompensado los distinguidos servicios prestados por ese vecindario que le han hecho acreedor a tan merecido premio. Al recordarle el acendrado patriotismo y la abnegación constante de que ha dado pruebas le suplico haga presente a ese Municipio y vecinos de la localidad lo grato que me ha sido al ver apreciados y premiados tan dignamente la actitud siempre decidida y el levantado espíritu de esa población digna en todos conceptos de la consideración del Gobierno y distinción que se les ha otorgado.»¹⁰

Una altra mostra de la vinculació existent entre la petició del títol de ciutat i el record de la recent guerra està relacionada amb els festejos amb motiu del final d'aquesta. Entre altres actes, l'Ajuntament encarrega la confecció de diversos versos dedicats a la ciutat.¹¹ No hi podien faltar referències com les dues següents:

A la Nueva Ciudad

Su vigor conserva aún
la descendiente de Egara
renombre por sus industrias,
siempre inmortal con las armas,
feliz ellas, que en las luchas
que han abatido su Patria,
mostróse tan generosa
ofreciéndola su sangre.
[...]

A. R. N.

A Tarrasa

con motivo de haber merecido el título de ciudad

[...]

De fieros enemigos de la patria,
te salvó de tus hijos la bravura,
disfrutando los días de ventura,
que otros, no pudiendo disfrutar

[...]

J. V. y V.

En conclusió, hom pot veure com el record de la guerra, i del paper que Terrassa hi exerceix, és ben present tant en la justificació de la sol·licitud del títol com a les celebracions que amb motiu de la concessió es duen a terme. Sembla, doncs, que la fidelitat de Terrassa durant aquest conflicte va ser premiada amb la concessió del títol de ciutat; o, si més no, així ho creien els peticionaris, o ho volien fer creure als seus conciutadans.

D'altres fites que podem assenyalar en aquesta construcció del mite per part dels dirigents locals són les següents:

L'any 1883, l'Ajuntament acorda la construcció d'un monument en homenatge a Jaume Jover i Valentí Alagorda, però no es construirà fins a uns anys més tard.¹² Es convida a participar en la commemoració amb les paraules següents: «[...] la patriòtica defensa de esta ciudad contra el solapado ataque de las hordas carlistas [...]». Si bé encara no es construeix el monument d'homenatge, el que sí que es fa és col·locar una làpida en record dels caiguts el 22 de Juliol a la façana de l'Institut Industrial i encomanar a Romualdo Romero l'escriptura d'una obra que es representarà el mateix dia: *Glorias de Tarrasa, a propósito de un acto y en verso*.¹³

El dia 7 de juliol de 1911, a la sessió del ple de l'Ajuntament es proposa celebrar una colla d'actes per commemorar el 22 de Juliol: missa, processó, concert, etc.¹⁴ Finalment, l'any següent, el 1912, s'aconsegueix acabar la construcció del monòlit. Els acords del ple per celebrar-ho són els següents: trasllat dels actes al diumenge 21, «pasacalles y salvas» i processó des de l'Ajuntament cap al cementiri per a col·locar corones de flors al monument i inaugurar-lo.¹⁵

El dia 19 de juliol de l'any 1932, l'Ajuntament acorda aprovar la proposta de celebració del 22 de Juliol, dotant-la d'un pressupost de 500 pessetes com a màxim. Els festeigs consistiran a disparar unes quantes tronades i en una processó cívica fins al monument. Destaquem-ne la petició:

«Apropant-se la data del 22 de Juliol, efemèride a l'ensem luctuosa i heroica per la ciutat nostrada, considera la Comissió de Governació que és un deure de gratitud prosseguir la tradició de commemorar-la de faiçó semblant a la dels anys anteriors per a palesar que Terrassa no s'oblida dels que generosament vessaren la seva sang per a proporcionar-li a n'ella la llibertat i el repòs».¹⁶

Podem comprovar com el mite perdura en la memòria col·lectiva al cap de més de cinquanta anys d'esdeinguts els fets, cosa que prova la solidesa del seu record.

El pes de la memòria dels fets de la tercera carlinada s'incriu en el marc d'unes festes i commemoracions locals que tenen durant la Restauració (i en alguns casos més enllà, com hem vist) el seu punt de referència en els esdeveniments del Sexenni Liberal.¹⁷ Tant liberals com carlins o republicans rememoren episodis de la darrera carlinada. La vida política local romandrà llarg temps marcada per aquells episodis: Granollers, Igualada, Cervera o Vic són alguns dels indrets on el record de l'entrada o la dominació carlina serveix per diferenciar l'espai polític entre les dretes catòliques i les esquerres.

A Terrassa el record del 22 de Juliol és una referència indiscutible en el discurs polític, tant liberal com tradicionalista.¹⁸ D'una banda, el Partit Republicà Radical de Terrassa (lerrouxista) recorda amb enyorança la Terrassa liberal d'altres èpoques, tot homenatjant els màrtirs del 22 de Juliol, i a *El Deber* discuteix sobre la direcció presa pel liberalisme terrassenc prenent com a referència aquella fita històrica; de l'altra, l'agrupació carlina de la ciutat, el Círculo Tradicionalista, contraresta els herois del liberalisme amb referències al general Castells i a la defensa d'aquell 22 de Juliol des de les pàgines del *Boletín del Círculo Tradicionalista* o, més endavant, de *Renovació*.¹⁹

La realitat del mite del 22 de Juliol

Però, fora dels recordatoris organitzats per l'Ajuntament, tenim diverses mostres del record popular que contrasten vivament amb l'oficial o la mostra interessantament per les diverses forces polítiques. I ho fan des d'una perspectiva desmitificadora, que desmunta la suposada heroïcitat de la vila enfront els carlins. Els relats de Jacint Elias,²⁰ de Josep Soler i Palet²¹ (testimonis directes) i els apunts que en fa Baltasar Ragon²² coincideixen, entre altres episodis, a destacar la covardia de molts dels defensors de la vila i el suposat pagament als carlins, d'amagat, d'una considerable suma per tal que la vila no fos molestada.

Com lliguen aquests relats i la versió oficial recordada any rere any, cada 22 de juliol? Responen, com la versió oficial, a una interessada manipulació dels fets?

Amb la informació que tenim no podem respondre les preguntes formulades, però sí que podem entendre millor la realitat d'uns fets i de la interpretació que en fan les classes dirigents. L'assalt a Terrassa el 22 de juliol de 1872 va ser un fet poc transcendent en el context de la guerra i en el seu desenvolupament a Catalunya. En canvi, el profit que en van extreure les classes dirigents va ser considerable. Hem vist com es procedeix a la construcció del mite, com el 22 de Juliol esdevé una referència ineludible a l'hora de glossar la ciutat i el seu caràcter valent, però fidel i liberal. Els monuments, les festes i les commemoracions són els esdeveniments que contribueixen a consolidar el record dels fets en la memòria col·lectiva, conformant una mena de *rituals* d'afirmació local. L'exaltació d'aquest record és un mecanisme de reforç i de manteniment de la legitimitat que, com hem vist, va resultar doblement profitós per als dirigents terrassencs: tant enfront els ciutadans, a l'hora de mantenir-se en moments de crisi, com davant les autoritats, a l'hora de reclamar privilegis per a la ciutat.

Podem cloure mostrant una de les manifestacions més genuïnes del record popular de la lluita, recollida per Jacint Elies i que es cantava tot just acabada la guerra, l'any 1876:²³

«Per Santa Magdalena
varen entrar els carlins
i els varen tocar l'esquena.»

Façana de l'Institut Industrial, amb la placa commemorativa dels fets del 22 de Juliol, col·locada l'any 1883. Fotografia: Miquel Astals i Mach/Arxiu Tobella.

NOTES

1. Vull agrair l'ajut i col·laboració prestada per Lluís Ferran Toledano i González a l'hora de plantejar l'article, així com l'ajut de Joaquim Verdaguer per les dades facilitades al seu estudi «Del Concili Egarenc al tres de deu», encara inèdit.
2. Vegeu: TOLEDANO I GONZÁLEZ, Lluís Ferran. «Antiliberalisme i guerra civil a Catalunya. La Tercera Guerra Carlina. 1872-1875». *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, XI, Barcelona, 2000.
3. Jacint Elies i Josep Soler i Palet esmenten aquest fet en el relat que en fan com a testimonis directes. Cal dir que la majoria de poblacions grans ignoraven les contribucions demanades pels carlins.
4. Per tal d'obtenir una visió més completa del desenvolupament de la Tercera Guerra Carlina a Terrassa, vegeu: SANLLEHÍ I BITRIÀ, Enric. «L'impacte de la Tercera Guerra Carlina a Terrassa»: *Terme*, 16, Terrassa, 2001.
5. Seguim en aquest punt la hipòtesi plantejada per Josep M. Benaul i Berenguer a «Industrialització i liberalisme 1808-1874». Dins: *Història de Terrassa*. Terrassa, Ajuntament de Terrassa, 1987.
6. Arxiu Municipal Administratiu de Terrassa (AMAT). Llibre d'actes del ple, 10 (1875-1876), 02-03-1876.
7. AMAT. Llibre d'actes del ple, 10 (1875-1876), 07-12-1876.
8. AMAT. Llibre d'actes del ple, 11 (1877-1879), 11-04-1877.
9. Arxiu Històric Comarcal de Terrassa (AHCT). Fons de l'Ajuntament de Terrassa; Documents Històrics, 1877.
10. AHCT. Fons de l'Ajuntament de Terrassa; Documents Històrics, 14-04-1877.
11. Vegeu la nota 7.
12. AMAT. Llibre d'actes del ple, 14 (1883-1884).
13. Biblioteca Central de Terrassa (BCT), ROMERO, Romualdo. *Glorias de Tarrasa*. Terrassa, 1883.
14. AMAT. Llibre d'actes del ple, 36 (1910-1911), 07-07-1911.
15. AMAT. Llibre d'actes del ple, 37 (1911-1913), 17-07-1912.
16. AHCT. Fons de l'Ajuntament de Terrassa; Governació, expedients i documents (1883-1975), 16-07-1932.
17. Vegeu: TOLEDANO I GONZÁLEZ, Lluís Ferran; RUBÍ, Maria Gemma. «Boines i margarides: el carlisme i les cultures polítiques a la Catalunya contemporània». Dins: SOLÉ I SABATÉ, J. M. (coord.). *Literatura, cultura i carlisme*. Barcelona: Columna, 1995.
18. Vegeu: PUY I JUANICO, Josep. «La Terrassa de la Restauració». Dins: *Història de Terrassa*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, 1987.
19. BCT. HÉBER. «Entrada del General Castells a Terrassa, el 22 de Juliol de 1872», dins el fullet de *Renovació*.
20. BCT. ELIES, Jacint. «La entrada de los carlistas en Terrassa, Recuerdos de un anciano». Manuscrit inèdit.
21. La versió relatada per en Josep Soler i Palet es troba inclosa dins la publicació esmentada a la nota 17, en la qual es fa l'aclariment que va ser publicada al número 29 de la revista setmanal de Barcelona *La Il·lustració Catalana*, el dia 31 de juliol de 1921.
22. RAGON, Baltasar. *Terrassa al segle XIX*. Terrassa, 1947.
23. Vegeu la nota 18.